

ներուն միջև։ Աքանջելի՝ անոր համար, որովհետև ճիշդ նոյն ոգին կ'անդրանցնի մեր և հրեայ ժողովուրդին կեանքը շինող իտէալներուն մէջէն։ Եւ զարը բրաւ Աստուածաշունչը մե՛ր գիրքը, մեր պատմութիւնը այնքան նմանեցաւ անոր ներկայացուցածներուն որ կարելի պիտի ըլլար դայն ևս կոչել նոյնպէս։ Մակարեանք և Վարդանանք ոչ միայն երկու ցեղերուն մէջ նոյն գիծի եկող մարդերուն, այլ նաև նոյն եզրին գերազանց մարմնացումներն եղան։ Աւ Արքայանք այդ նոյնացումները կուտայ կենդանի ու խանդավառ տողերու մէջ, համոզուած կարծես իր ցեղին ալ զննարեալով ըլլալու հանգամանքին։

Ս. Գիրքէն ընտրած իր կտորները, ըլլան անոնք արձակ կամ չափակաւ ձեւերու մէջ կաղապարուած, տուած է մաքուր աշխարհաբարով և առանց ձեւազեղծումի։ Անոնք պիտի կրնան ըլլալ Աստուածաշունչի ի նորոյ աշխարհաբարի թարգմանութեան մը համար՝ սքանչելի նպատակներ։ Իր մէջ անոնք կը մատնանեն թարգմանողի խորունկ ճաշակ մը, և ընտանութիւն՝ մեր նախնեաց գեղեցիկ գրաբարին։

Չէ մոռցած իր ոտանաւորներէն ալ նմոյշներ դնել իր գիրքին մէջ։ Անոնք լաւ յանգաւորութեան են երաժշտական զննացքի մը մէջ դրուած։ Իբրեւ բանաստեղծութեանց չէ որ կը մօտենանք անոնց։ Սրբազանը հեռու է այդ յաւանութիւնը ունենալէ։ Անոնք աւելի գրքի պատմութեան ներուն պատշաճեցումներ են։

Իր գիրքը, ամենայն դէպս, մեր կրօնական գրականութեան կալուածներէն ներս կը բերէ նոր շունչ մը։ Պէտք ունինք ցեղային վերադարձումի մեր նախնեաց կեանքին մէջ, երբ ամենէն աւելի կը սպառնան ձուլումի հեղեղները մեր գոյութեան։ Այսպիսի գիրքեր պիտի կրնան ունենալ ճակատագրական արդիւնք մը, փոխադրելով իրենց պատմութեան մէջէն, ամէն անհատ իր ժողովուրդի կեանքին, ու ամէն ըմբռնում՝ միակ ըմբռնումին որ հաւաքականութեանն է։

Կը սպասենք յաջորդներուն։

ԲԱՏԳԻՆ ԱՅԵԴԱՅ

ԴԻԻԱՆ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲԱՅ

ԻԵ

Ղլրմպիկ Սահակ վրդ. առ եղիազար կաթողիկոս (*):

Շնորհազարդ և երջանկափառ, մաքրափայլ և սրբասունգ, երիցս երանեալ և հոգեակիր, քրիստոսապսակ տեառն մերոյ հայրապետի ամենայն հայոց եղիազար կաթողիկոսի և քաջ հովուապետի և պատրիարք սուրբ յերուսաղիմայ, նըւստ և ստրուկ ծառայից ծառայէ Սահակէ սպասաւոր բանի խոնարհեալ երկրպագութիւն սուրբ դարշապարացդ և համայն աստուածացեալ սուրբ աջոյդ և հարցանեմք զօրպիտութենէ սուրբ հօրդ, զոր ի դառն և ի վշտաշատ և ի բազմաշարժար ժամանակիս կրեցեր ի յանաստուած և ի մոլար արանց և սուտ քրիստոնէից և ի յորովայնամով և յարեցող և յերկաբնակ չԱկոր զայթակեցուցէն՝ լցեալն ամենայն վարդութեամբ և քակիչն երկու սուրբ աթոռոցն և խաւար ածողն ի վերայ հայկազեան սեփին. և խնդրեմք ի յամենազօր երկնաւոր թագաւորէն Աստուծոյն մերոյ, զի զցանկալիդ ամենայն ազանց կարողացուցէ և զօրացուցէ ընդդէմ հակառակողաց քոց և իբրեւ զճահն շիջանելի՝ փառօք պահեսցէ ի պարծանս մեր և ամենայն ազգի։

Գիտութիւն տէրութեան քում եղիցի և շնորհաւորութիւն գերազանց աստիճան հայրապետութեանդ և կաթողիկոսութեանդ եղիցի, Աստուած բարով վայելել տացէ մինչև ի խորին ծերութիւն։ Հայր սուրբ, ահա՛ այստեղս Մինտարճին կաշառ առեալ ի վաճառականացն և երկու բանադրանաց թուղթ գրեաց վասն քո, մէկ ի Հալապ յղեաց և մէկն՝ ի Ստամպոլ և մէկ թուղթ յերուսաղիմայ Աստուածատուր վարդապետին գրել կու տան բանադրանք վասն քո, և Տէր Ղուկասին հետ ի Պուրսա կու զրկեն որ բերէ ի Ստամպոլ Մարտիրոսին տայ։ Արժանի է որ չԱկորն և չԱստուածա-

(*) Ընդօրինակութեան մէջ նամակիս վերնագիրն է «նոյն Ղլրմպիկ Սահակի կեղծաւորեալ թուղթն է առ Վեհն չարաքանեալ զՅակոբ կաթողիկոսն եւ իւրովին կնքեալ»։

տուրն չաւուշով կապանօք ի տեղդ բերել տասն և նոցա պատիմն ի տեղդ հատուցանես, զի արժանի են մեծի պատժոյ: Ելլի ձեռօք կամին բան չինել. յորժամ ի տեղդ դայ, պատրաստ կաց և մի՛ վախենար, զի այս տեղաց վաճառականքն մէկ ստակ տըւող չկայ, ոչ փոխ կուտան և ոչ օգնութիւն կու հասանի Մարտիրոս Թաթարին, այլ մեծամեծ համբաւն կայ վասն երկուցանելոյ ըզլսոյն, և այլ տեղաց օգնութիւն ոչ ունին: Այլ զօրացի՛ր և քով լի՛ր շնորհօք Քրիստոսի ընդդէմ թշնամեաց քոց, հայր սուրբ, զի ահա չկկոր կաթուղիկոսն զիւր եղբորորդի Մանըւէն սուրբ Սարգսի պահոցն յղեաց առ փափն ֆռանկաց, բազում նշխարք տանելով ընդ իւրն, զՀոսիփոմեացն, զՓայլանեացն և զՆախապկային, ևս և այլ բազում նշխարք՝ ընծայ փափին, զի և նա բազում գանձս տացէ նմա, և սա առեալ զնացէ ի Վրաց տուն և զՄանըւէն օծեսցէ թագաւոր հայոց: Ահա երկարնալուծիւն սորա, որ ծածկեալ ունէր ի սրտի իւրում, ի ձեռն Ոսկան վարդապետին միաբանութեամբ փափին կատարեց, զՈ՛վ հրաշալիս բարձին, զի երկու հազար շարակնոց պատմայ է տըւեր Ոսկանն, երեք շարակնոց բերեն ի զմիր, տեսն որ Ով հրաշալին չկայր ի մէջն, մէկ շարակնոցն իւրեանց հետն տարին յերուսաղէմ և մէկ էջմիածին զրկեցին և մէկ այստեղս վաճառականաց մէջն է: Մինչև ի Սուրբ Սալ բովանդակն կու դայ, որ ամենեքեան աչօք իւրեանց տեսանեն զմոլորեալ գործն չկկորին և զայթակղութիւն ժողովրդեան և թերութիւն հաւատոցն: Հայր սուրբ, զի և մեզ բազում վիշտ և նեղութիւն հասոյց անիծեալ չկկորն. վասն ազահութեան իւրոյ յղեաց զմեզ ուրեք ուրեք անյայտ տեղիս չըջել և իւր պաշար հաւաքել, և մեք չըջեցաք և բերեալ ի զմիր վկայական գրով զամէն յանձնեցաք յինքն, և նա ոչինչ համարելով զայնքան աշխատանքն մեր, և զմեզ յետս ձգեալ ի տեղս և ոչ ետ պատասխանի, և ի ճանապարհին չաւուշին փուշտ տղայի խօսքով կու ելանէ մէկ թուղթ կու գրէ ի վերայ վաճառականացն՝ թէ Այսչափ ստակ է գողացեր, ի ձեզ մատնեցի, զորա դատաստանն դուք արարէք: Եւ յորժամ եհաս թուղթն ի սոցա ձեռն, իրեւ անօրէն զազան յարեան ի վերայ իմ, և զոր ինչ ունէի

առին յինէն՝ մերկ ի մօրէ արարեալ զիս և թողին, և ես խեղճ և ողորմելի եղեալ մնացի անօգնական յամենայնէ. այլ կամ և մնամ ողորմութեանն Աստուծոյ և օգնականութեան, և ի սուրբ հայրդ աղաչեմ ու պաւնելով, զի ձեռն տացես անկեւոյս և խորտակելոյս, իրեւ յօշնէ յարուցես զիս, զի մշտնջենաւոր ծառայ քո եմ: Խնդրեմ և աղաչեմ արտասուօք, զի մխիթարեացես զմեզ օրհնութեան նամակիւ, զի ուր և գնամք՝ ընդունին զմեզ և քարոզեմք զանաստուած գործս նոցա, զոր հատուցին առ սուրբ տունն Աստուծոյ դատաստանի և ի սուրբ հայրդ անխտիր զհարութիւնս իւրեանց անպատկառ ի մարդկանէ: Այլ որպէս հաճոյ թուի Տեառնդ վասն իմ՝ բարի է ինձ և կամ հոգեով և մարմնով հնազանդ մահու չափ: Ողջ լիցի տէրդ մեր և հանուրք՝ ըստ ամենայնի յաջողմամբ ի պարծանս մեր և մերոյ ազգի ամենայնի շնորհօք սրբոյն զարդարողի էիցս, ամէն: Հայր սուրբ, Ստեփաննոսն այս տեղս ինքար արար զիւր տված թամասութեան. խօծա Պաղտատարին Ատոմի բանին համար պատճառեաց՝ թէ Եղիազարի քովն գնաց, վասն այն ես ինքար արարի, այլ յորժամ գնացին ի Մարմարիա յետ հոգեւոր տիրոջն, ինքն խոստովաներ էր նորա՝ թէ վասն գնալոյ նորա ես ինքար արի. ապա ճշմարիտն խօծա Պաղտատարն է և Ատոմն՝ սուտ: Ահա հոգեւոր տէրն մէկ օրհնութեան թուղթ էր առաքել Պաղտատարին՝ թէ քո բանն ճշմարիտ է և Ատոմին՝ սուտ, և այլ բազում բանս զրեալ կայր: [1666]:

ԻԶ

(Խոնա Պաղտատար Կ. Պոլսէն առ Եղիազար կաթողիկոս):

Պանծալի և բաղձալի քահանայապետիդ մեծի և գերազատիւ հայրապետի հանուրց հայաստանեաց տեառնդ Եղիազար կաթողիկոսի և սրբազանի մատուցանեմք զծառայական երկրպագութիւն փարելով ընդ տեառնդ երկնաշու գարշապարացդ նըւատացեալ որդի քո կրտսերագոյն խօծա Պաղտատար և համարձակիմք առ ի հարցանել զորպիսութեանց տեառնդ՝ թէ ո՞րպէս իցէ

կեալի ի վայրս նժգեհեթեան, զոր Տէր Աստուած անվրէպ պահեսցէ ի պարծանս մեր և ամենայն ազգի թարց խմբ փնտու, իբր զՅահ լուսալիր աշտանակին բարձու, ամէն:

Դիտութիւն քուժող վեհանձնութեան և զիցի, հոգեւորա՛ւր, եթէ զտեղւոյս որպիսութեանն հարցանես, յառաջ քան զայս գրեցաք զոր ինչ եղեալն էր, որոյ առ վեհո հասանելն ոչ զիտեմ հաւատալ, բայց այժմ մերս խորհրդածութիւն և արարք այս եղև և խնդիրք վասն Սահակ վարդապետին, որ է ի տեղս անկեալ խեղճ և ողորմելի ամենայն կողմանէ, զոր անիրաւ և անողորմ և յանաստուած Հիկոր փայթակցան բազում կերպիւ նեղութիւնս հասոյց տրա, որպէս հրամանքդ մասն ինչ լուեալ ես վասն սորա եղեալ փնտու, այլ ինք միշտ արհամարհէ և անարգէ զՀիկորն և զհետեոյն իւր, և զվեհո միշտ բարձրացուցանէ և գովէ ի լսելիս հակառակողացն, վասն որոյ խնդիրք ի քէն վասն սիրոյն Գրիստոսի և մեր խաթերն համար Սահակ վարդապետին մէկ օրհնութեան նամակ առաքես, որ և չբլի առանց երկիւղի ի մէջ ժողովրդեան հրամանաւ տեառող, քարոզէ զանատուած գործն Հիկորին և Մարտիրոսին ի լսելիս ամենայն ժողովրդեան, զի հաւատարիմ ծառայ քո է: Հա՛յր սուրբ, զիտեմ որ այդ տեղդ ումանք կարգաւոր և ումանք աշխարհականք չարախօսեր են վասն սորա առ վեհո՝ թէ նա շատ փնտս հասոյց տեառող և վանիցն. մի՛ հաւատար, սուտ է, սա բանի խապար չունի. չարութիւն Սարգիս վարդապետէն է եղեր, սա ի մէջն գտվեր է. սորա ձեռքն լինչ հրաման լինի, որ այնպէս բան անէ. և ինքն երգամոր հաստատեաց՝ թէ էն բանի խապար չունիմ, միայն նոցա քովն կու գնայի և դայի, կ'ասէին՝ թէ սա այլ բանի վերայ է. զուր շատ են ասացեր սորա, չի հաւատաս. թէ շիտակ այլ լինի, մեր խաթերն համար խնդրեմք զոր զանց առնես. զուր զալաթսրդ օրմալ, այնպէս կու լինի. զի ծառայ քո է, որպէս վայել է մեծի անյիշատեցութեան քում, ընդունել զսա որպէս անառակ որդի զիմելով առ հայրդ, և օրհնութեան թղթիւ մխթարեցես և չահեսցես, և ոչ անտես առնել, և աղաչեմք ի հեռաստանէ իբր ի մօտոյ, և զաջ սուրբ հայրապետիդ համբուրեմք, զի մի անտես առնես զխնդրուածս

մեր, այլ վաղվադակի կատարել զխնդիրք մեր: Հա՛յր սուրբ, խնդրեմ որ հրամանքդ մեր բանին մօլխայաթ կենաս, զիտեմ որ մեր եղբայր Ապրո Չէլէպուսն զլուսն դատարի չէ, քիչ մի բանի անհոգ կու կենայ, մեր աչքն ի ճանապարհին է, խապարի կու նայինք: Հա՛յր սուրբ, յորժամ բաժանեցաք ի վեհեդ և եկաք Իզմիր, տեսաք որ հոգեւորա՛ւրն մէկ օրհնութեան նամակ էր առաքեր ի վերայ մեր՝ թէ Ստեփանոս վարդապետն ի ճանապարհին ինձ խոստովանեցաւ և ասաց՝ թէ Պաղտատարն եղիտալարին քով գնաց, նորա համար ես զիմ տրւած թղթերն ինքար արարի. ապա ճշմարիտն այս է, որ Ատոմին բանն սուտ է, Խոճա Պաղտատարին բանն շիտակ է, որ իմ վկայական թղթերի մէջն գրեալ կայ, և այլ բազում վկայից կնքեալ կնքովն, որպէս ի զիպող ժամանակի զԱկորի առաքեալ թուղթն առ իս յայտ առնելոց եմք սուրբ հօրդ: Դարձեալ մեր եղբայր սիրելի Ապրո Չէլէպուսն շատ կարօտիւ ողջոյն և սէր մատուցանեմք: Խնդրեմք վասն Սաստուծոյ և մեր խաթերն համար Սահակ վարդապետիս համար հոգեւորտիրոջ աջն համբուրես և բարեխաւս լինիս, որ մէկ օրհնութեան նամակ զրկես սայուն հետ, մեր որդին է, ի մեզ է ապաւնիւն, այլ ճար չունի, շատ հաւատարիմ է մեզ և հոգեւորտիրոջդ յամենայն կողմանէ. չի լինի թէ մոռանաս կամ անտես առնես զխնդրուածքն մեր: Սիրելի եղբայր, խնդրեմ որ մեր բանին պէճիթ կենաս, թուղթն եկած լինի՝ ողարկես որ գայ և ձեր որպիսութիւն մեզ զամենայն անպատճառ ծանուցանես: Ողջ (լեր) ի Հոգին Սուրբ հանգերձ աշակերտեալ մանկամբք: Դրեցաւ թվին հայոց ՌՃՆԺ ան (1115) (= 1666): Խնդրեմ որ այս սայուս հետն զպատասխանի թղթերոյս վաղվադակի առաքես:

Հրատարակեց՝ Մ. Ե. Ն.

